

מראי מקומות - יבמות

קד:

הוא משום דכיון דאין החלוץ והחלוצה יכולים לשמוע זה את זה, ממילא אין תכלית להקריאה. וע' ברמב"ן דכ"ג על דרך זה, אלא דכ' דהטעם דאין שייך בהם אמירה הוא משום "שאין אנו יכולין ללמדן ולהקרותן". וכ' הבית הלוי (ג', ב', ד') דלפי הרמב"ן יוצא דאם אנו יכולים ללמדו ע"י כתב, או אם ה' פקח מקודם ויודע איך לקרות הפסוקים, אז יהי' כשר אפי' מדבר ואינו שומע. משא"כ לפי הריטב"א, דהדין הוא דצריכים להיות יכולים לשמוע זה"ז, מה שהם יכולים לקרות הפסוקים לא מועיל כלל. וע"ש עוד שכ' לדייק דדעת השו"ע דלא כהראשונים הנ"ל, אלא דס"ל דגם מדבר ואינו שומע כשר לחליצה. (אבל לכאן אין מוכרח לומר דראשונים אלו פוסלים אינו שומע ומדבר לדינא, אלא דפירשו כן בה"א של הגמ', אבל לדינא יתכן דס"ל דסברא זו אינה אמת, וצ"ע.)

ועפ"ז ביארו המשך דברי הגמ', אי הכי אלם ואלמת נמי, דלכאן ק', הרי קי"ל דחרש אינו בר דעת, אבל אלם הרי הוא כפקח לכל דבריו, ומה ה' הקו' בכלל. וביארו, דעכשיו הגמ' סברה דחרש המדבר, וגם אלם, הרי הן כפקחין עכ"פ לענין חיוב מצוות, אבל לא לכל העניינים. וע"ז תי' הגמ', דאלם הרי הוא כפקח לכל דבריו, רק פומייהו הוא דכאיב להו. אבל חרש, הרי יש לו כאב בכל ראשו, ואין להן דעת [שלם].

ה. מכלל דאיפסלא לה מאחין, וכו'

פי' הריטב"א, דעכשיו ס"ל להגמ' דנפסלה מהאחין מדאורייתא, ולהכי פרכי' מני, אילימא ר"ע, השתא במקום מצוה, וכו'. ומוקמינן לה כרבי, דסובר דשני דברים המתירים פוסלים זה בלא זה. ושוב הק' הגמ' דגם מדר"ע מבואר דס"ל דבריקקה פוסלת, אלא דא"ש גם לר"ע, ופסולה לאחין מדרבנן קאמר.

ה. מידי דהוה אימורים

פי' הערוך לנח, דה"ק, כיון דר"ע יליף מדבר שהוא מעשה באיש, א"כ לכאן ה' אפשר לומר דהתורה לא קאמרה דלא מעכב אלא היכא דליתא ליבם, וכגון שהלך למדינת הים [ודומה לאימורים שנאבדו, דאינם מעכבים], אבל היכא דאיתנהו מעכב [כמו אימורים שהם לפנינו וטהורים], ולא תנשא עד שתחלוץ עם ריקקה, ואפי' הכי ס"ל לר"ע דאינה מעכבת, אפי' היכא דאיתא, וא"כ לכאן חזינן דלא קפיד כלל על ריקקה, וא"כ איך תיפסל על האחים.

ו. אלא כרבי וכו'

דהיינו, דהיכא שיש ב' דברים המתירים, מעלין זה בלא זה, ומבואר דהוי דין דאורייתא, דהוי קדוש ואינו קדוש, דהיינו קדוש לענין ליפסל ביוצא, ואין קדוש להיות נותר באכילה. וע' בקובץ הערות (ע"ג, י"א) שביאר, דאף דריקקה לבדה אינה מתרת, מ"מ פוסלת על האחין, ומשום דריקקה היא מקצת חליצה, ומ"מ לא הוי לאו גמור דלא יבנה, משום דאינה חליצה גמורה. וכ' דאפשר דגם לענין יבמה לשוק, אינה לאו גמור, לפי שאינה יבמה גמורה. וכ' שיש לעי', האם אמרי' כן בכל מקום שצריך ב' דברים, כמו בגר דצריך מילה וטבילה, האם אמרי' דע"י א' מהם הוי מקצת גרות לשי' רבי, וצ"ע.

א. החרש שנחליץ וכו' חליצתה פסולה

פרש"י, לפוטרה במקום אח כשר. וכבר עמד התוס' יו"ט בזה, דלכאן משמע מדברי רש"י, דהיכא דאין כאן אח כשר, שהיא מותרת לשוק, וליתא, דהא דין יבום יש לה, וא"כ אינה מותרת לשוק. וכ' הערוך לנח לתרץ, דבכל מקום ששנינו חליצתה פסולה, היינו פסולה מלהתייבם ג"כ. וא"כ, לכאן הכא ג"כ היינו פסולה מלהתייבם. ואף דמדאורייתא ודאי אינה חליצה כלל, משום דצריך שיהי' יכול לקרות הפרשה, מ"מ מדרבנן גזרו, משום שהרואים יאמרו דהחלוצה יכולה להתייבם אח"כ. אבל בחרש שאין לו אחין, י"ל דלא שייך טעם זה, דכיון דחרש לאו בר דעת הוא, וכי ממי שאין בו דעה יסברו העולם לילף דין ממעשיו. ולכן סובר רש"י דע"כ יש כאן אח כשר, ולכן חליצתו פסולה ופוסלת שלא להתייבם לאותו אח כשר אחר חליצה, וזהו לשון חליצתו פסולה, דהיינו פסולה מלהתייבם לאח כשר, אבל כשאין לו אח כשר, באמת מותר לו לייבמה. וע"ע ברש"ש דג"כ כ' דכוונת רש"י לומר דכאן לא גזרו לאוסרה לייבום היכא שאין לו אחים, ולא משום שאין שייך שם לגזור, אלא משום שאין לה תקנה אחרת לא גזרו לאסור יבום. וע' בערל"נ מש"כ עוד ליישב רש"י באו"א.

ב. חלצה בשנים או בשלשה ונמצא א'

מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה

פרש"י, דחלצה בב' או בג' ונמצא א' מהן קרוב דהדר הוה להו שנים חליצתו פסולה. וע' בקובץ הערות (ע"ג, י') שהביא שהמשנה למלך דייק מדברי רש"י כאן דאפי' היכא דנמצא א' קרוב או פסול, מ"מ השאר כשרים, דמשמע דהדר הוה להו שנים, דהיינו אותן שנים שהיו מתחלה. וביאר הקו"ה, דנראה קצת מזה דלא ילפי' ב"ד מעדות, דבעדות אמרי' דבנמצא א' מהן קרוב או פסול דכולם פסולים, ובדיינים לא אמרי' כן. אולם הביא משו"ת הרשב"א (ו', ו') דכ' להדיא דגם בדיינים נמצא א' מהן קרוב או פסול בטל כל הב"ד.

ג. והא אמרי דבי ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמרה

הק' תוס', איך ידעה הגמ' דהטעם הוא משום שאינו באמירה, אולי הטעם הוא משום דלאו בני דעה נינהו, והא צריכים כוונה, כדאי' לקמן. ותי' דמיירי בגדול עומד על גביהם, וא"כ מצד הדין דעת אין כאן חסרון, ורק משום דאינם באמירה.

והק' בחי' ר' חיים על הרמב"ם (יבום ד, טז) דהא בגירושין וקידושין עצמן לא מהני מה דגדול עומד על גבן, ומ"ש חליצה. וביאר, דבגיתין וקידושין צריך דעת על עצם הגירושין וקידושין, וקטן אין בו דעת, ולא מהני בזה גדול עומד על גביו. אבל חליצה אי"צ דעת בעלים, אלא כוונה לעשות המעשה, והפטור בה ממילא מד"ת, ובזה מהני גדול עומד על גביו, דע"י הגדול ע"ג יכול לכוון לעשות המעשה. אבל הריטב"א תי' קו' תוס' באו"א, דהגמ' סברה דמיירי בחרש המדבר ואינו שומע, מדלא נקט שוטה, וא"כ משמע דאי"ז חסרון של דעת. ומה דחרש המדבר פסול,